

Kvarteren Gåsen och Lejonet i Lindesberg

Arkeologisk förundersökning inom RAÄ 484:1, Lindesberg
stad och kommun, Linde socken i Närke, Örebro län

Ebba Knabe

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2016:28

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING

Kvarteren Gåsen och Lejonet i Lindesberg

Arkeologisk förundersökning inom RAÄ 484:1, Lindesberg
stad och kommun, Linde socken i Närke, Örebro län

Ebba Knabe

Lst dnr 431-4408-2015

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2016 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2016:28

Författare Ebba Knabe

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Skärva av flintgods hittad i fyllnadsmassorna.
Foto av Ebba Knabe.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	9
Resultat	9
Kvarteret Gåsen	9
Kvarteret Lejonet	12
Tolkning	14
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	15
Referenser	16
Tekniska och administrativa uppgifter.....	17
Bilagor	18
<i>Bilaga 1a) Schakttabell kvarteret Gåsen</i>	
<i>Bilaga 1b) Schakttabell kvarteret Lejonet</i>	
<i>Bilaga 2a) Anläggningstabell kvarteret Gåsen</i>	
<i>Bilaga 2b) Anläggningstabell kvarteret Lejonet</i>	

Figur 1. Karta över trakten kring Lindesberg med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en röd cirkel.

Sammanfattning

Lindesbergs kommun har upprättat en detaljplan för bostäder i södra delen av fornlämning Linde 484:1 som består av stadslager med har anor från 1600-talet och framåt. Inom detta område avser Lindesbergsbostäder AB att upprätta ny bebyggelse. Mot bakgrund av detta utförde Arkeologgruppen AB en arkeologisk förundersökning.

Undersökningsområdena ligger i huvudsak nedanför och sydväst om åsen ner mot Stora Lindesjön i kvarteren Lejonet och Gåsen. Sammanlagt nio schakt grävdes. Fem av schakten grävdes i kvarteret Gåsen på en yta som idag utgörs av trädgård. En markhorisont, ett lager innehållande garverimaterial och en husgrund kunde konstateras. I kvarteret Lejonet grävdes fyra schakt på en yta som idag används som parkering. Här fanns rester av ett hus och ett brandlager. De byggnadsrester som påträffades har daterats till tiden efter år 1850.

Inledning

Mot bakgrund av att Lindesbergs kommun har upprättat en detaljplan för bostadsbebyggelse inom fornlämning Linde 484:1 har Arkeologgruppen AB genomfört en arkeologisk förundersökning.

Förundersökningen gjordes på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län och bekostas av Lindesbergsbostäder AB. Beslut i ärendet togs den 29 maj 2015 och fältarbetet utfördes under fem dagar mellan den 26 oktober och 30 oktober.

Bakgrund och kulturmiljö

Kvarteret Gåsen och kvarteret Lejonet ligger inom Linde 484:1 som utgörs av stadslager och bebyggelselämningar från 1600-talet och framåt. Kvarteren ligger i stadslagrets södra område, nedanför och sydväst om åsen, öster om Stora Lindessjön.

Lindesberg fick sina stadsprivilegier år 1643 (Fornsök) och var en av Sveriges mindre städer vid sin tillkomst. Den karolinska tiden var en svår period för Lindesberg som utsattes av olyckor och angrepp från grannstaden Arboga. År 1644 bröt en brand ut i staden som drabbade så gott som hela bebyggelsen. Staden fick återuppbyggas till en stor kostnad, och staden blev då reglerad i gator och tomter. Återuppbyggnaden av staden krävde stora ansträngningar och invånarna klagade över den fattigdom som branden orsakade ända in i början av 1680-talet. Redan år 1688 utsattes staden för ytterligare en brand, vilken drabbade 23 gårdar med tillhörande byggnader.

Den närliggande staden Arboga förlorade mycket av sin handel med järn då Lindesberg fick sina stadsprivilegier, vilket resulterade i en serie angrepp mot Lindesberg. Bland annat år 1660 lyckades Arboga

Figur 2. Undersökningsområdena markerade på fastighetskartan . Skala 1:1 000.

utverka ett kungligt fribrev som gav borgarna i Arboga fördelar inom järnhandeln som kunde konkurrera med Lindesbergsborna i fråga om järnuppköp i Bergslagen. Angreppen mot Lindesberg pågick ända in i 1730-talet då Arboga förlorade rätten till handelsdistriktet i Bergslagen.

År 1869 utbröt ännu en brand som slutade i att en stor del av Lindesberg jämnades med marken (Tham 275ff).

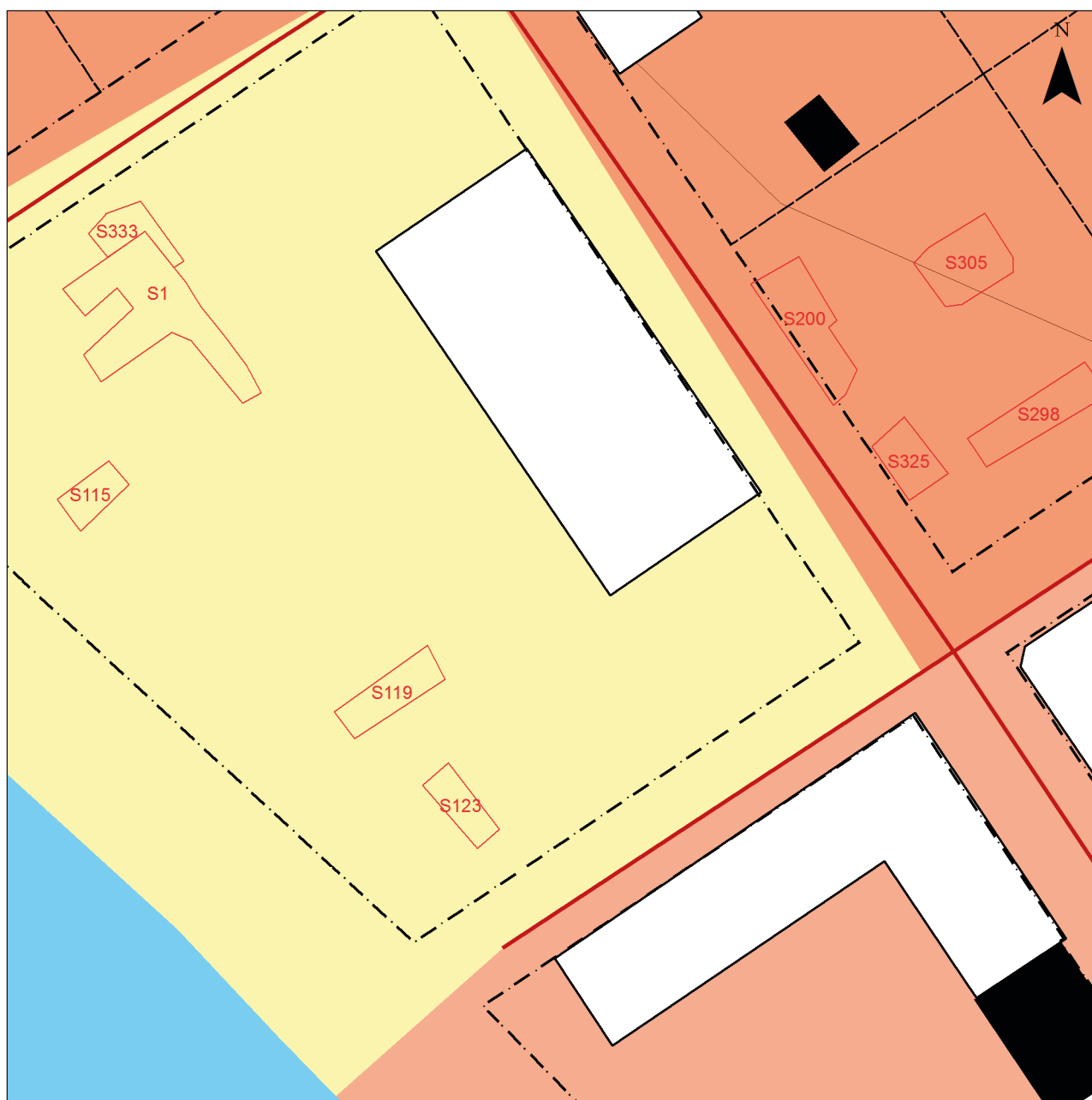
På 1644 års karta bestod den västra delen av kvarteret Gåsen av sankmark. Enligt 1728 års karta bestod kvarteret av två tomter och en trädgård. Den nordligaste tomten tillhörde Erich Asp och den södra tomten tillhörde "And": Öyer. Mellan tomterna låg Ove Dahlskogs trädgård. Väster om Kvarteret Gåsen låg Kvarteret Lejonet vars sydvästra del berördes av den arkeologiska förundersökningen. Den delen bestod av två tomter. Den ena ägdes, även den av "And": Öyer. Söder om den låg Erik Anderssons och Johan Lindgrens tomt.

Syfte och frågeställningar

Syftet med förundersökningen var att skapa ett underlag för Länsstyrelsens bedömning av om tillstånd till att ta bort fornlämningen genom att klargöra fornlämningens närmare art och omfattning. Det skulle innefatta:

- *eventuell förekomst av kulturlager, deras karaktär och ålder*
- *eventuell förekomst av anläggningar och bedömning av deras typ, antal och ålder*
- *eventuellt fyndinnehåll, vilket skulle inkludera en bedömning av fyndens typ, antal och ålder*
- *bedömning av fornlämningens bevarandegrad på aktuell plats*
- *rumslig avgränsning av fornlämningen inom exploateringsområdet*
- *bedömning av vilka typer av aktiviteter som låg bakom de kulturlager, anläggningar och fynd som påträffades vid förundersökningen.*

Syftet var också att klargöra i vad mån en arkeologisk undersökning (slutundersökning) måste utföras av fornlämningen innan bygg- och anläggningsverksamhet får ske inom området för fornlämningen.

Figur 3. Plan över de grävda schakten. Skala 1:500.

Metod och genomförande

Den aktuella ytan var omkring 4 000 kvadratmeter stor med en bebyggd yta om cirka 500 kvadratmeter. Större ytor och sökschakt grävdes med grävmaskin. Schakten banades av skiktvis tills kulturlager eller anläggningar framkom. För att bedöma anläggningar och kulturlagrens karaktär, ålder samt funktion grävdes delar av lagren för hand. Schakten grävdes till orörd marknivå för att klarlägga hela områdets stratigrafi, äldsta datering och funktion. Påträffade kulturlager och konstruktioner beskrevs skriftligt, fotograferades och mättes in med RTK-GPS.

Resultat

Figur 4. Översiktsfoto över området i kvarteret Gåsen. Foto taget från söder av Ebba Knabe.

Kvarteret Gåsen

Fem schakt drogs jämnt fördelat inom undersökningsområdet. Hänsyn togs till den nyanlagda trädgården och de nyasfalterade parkeringarna. Den totala undersökta ytan uppgick till cirka 100 kvadratmeter. Den allmänna stratigrafin i området utgjordes av gräsmatta; planeringslager bestående av lerig humös silt med inslag av lera; påförda lager bestående av rivningsmassor och morängrus upp till 1,5 meter; äldre, cirka 0,5 meter tjock; markhorisont bestående av ett torvigt lager och sjöbotten. Ner till orörd nivå var cirka 2 meter.

Figur 5. Husgrunden (A16) sedd från söder. Foto av Ebba Knabe.

Figur 6. Foto över profil som visar stratigrafin i området. Foto av Ebba Knabe.

I områdets norra del, i schakt 1, fanns rester av en husgrund (A16) i vinkel, 5x1,5 meter. Den bestod av 0,5–1 meter stora stenar som låg på påförda rivmassor. Schakt 333 drogs i avsikt att utesluta att byggnaden fortsatte åt norr eller öster. Fyndmaterialet som påträffades i anslutning till grunden var av sent datum.

Centralt i området drogs två schakt som båda var tomma. I områdets södra del, i schakt 123, fanns ett dike (A127) fylld med spån. En skarp lukt antyder att det har haft att göra med garveriverksamhet.

På en karta från år 1876 syns en byggnad som legat i vinkel till skolan. Skolan uppfördes år 1859 och var ett av få hus som klarade den stora branden år 1869.

Figur 8. Plan över inmätta schakt och anläggningar. Skala 1:250.

Figur 9. Översiktsbild över undersökningsområdet i kvarteret Lejonet.

Kvarteret Lejonet

Inom området som låg i kvarteret Lejonet grävdes fyra schakt. Området har använts som parkeringsplats och utgjorde en plan yta i en annars sluttande miljö. Slantningen runt parkeringsplatsen visar tydligt att platsen har schaktats ur.

En huslämning påträffades i schakt 305 och schakt 200. Huslämningen bestod av en syllstensgrund (A207 och A312) och ett fundament till en spis (A234). Syllstensgrunden låg på ett brandlager som fanns i schakt 200 och 325.

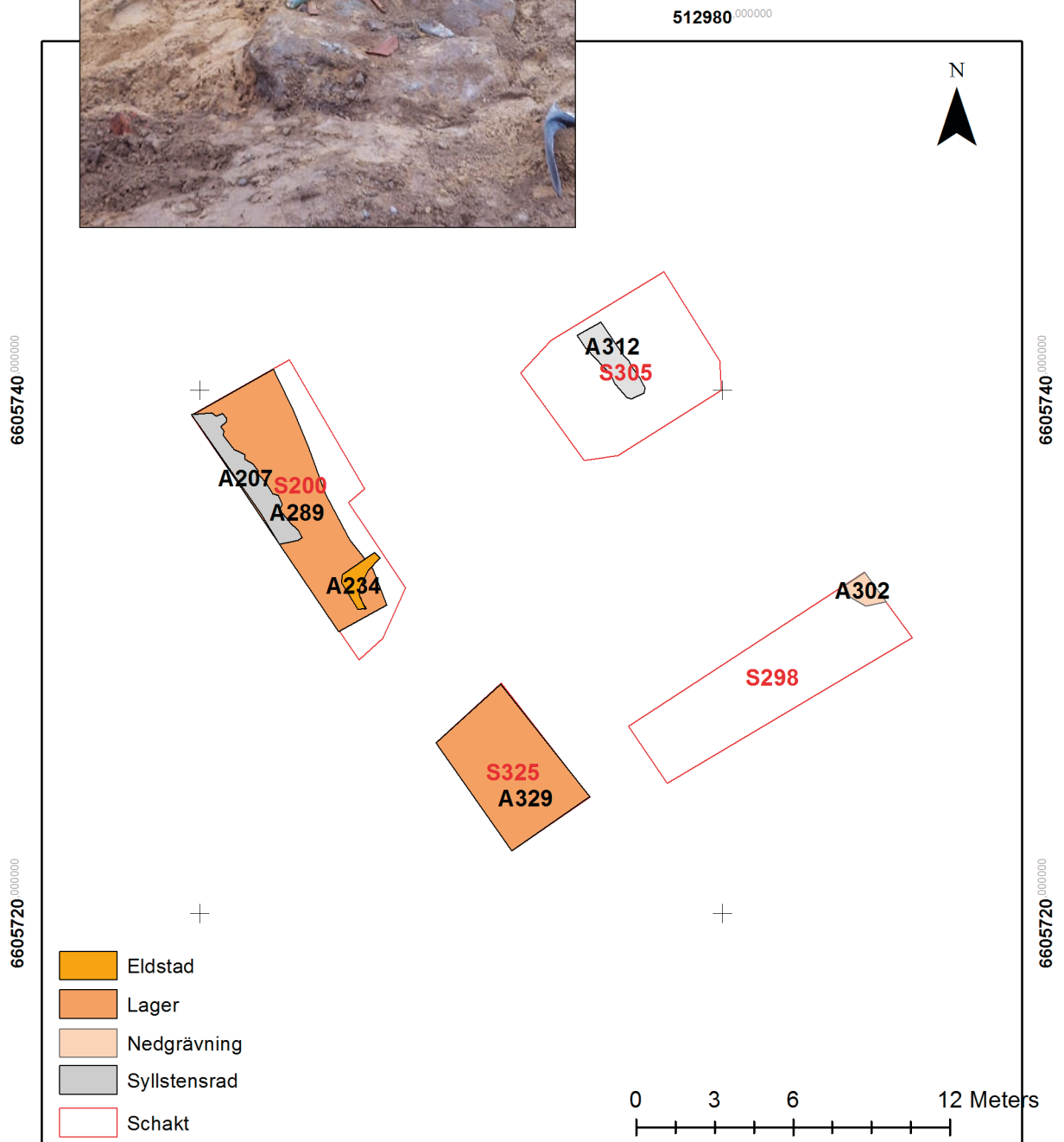
Syllstensgrunden bestod av stenar i blandade storlekar, cirka 0,2–0,5 meter stora som låg i ett skift. I schakt 305 var den nedgrävd i sand medan den i schakt 200 låg i ett sotigt lager som sannolikt härrör från branden år 1869. En lins med renare sand mellan det sotiga lagret och stenarna tyder på att man berett marken inför husbyggnationen, möjligen har man också försökt plana ut sluttningen.

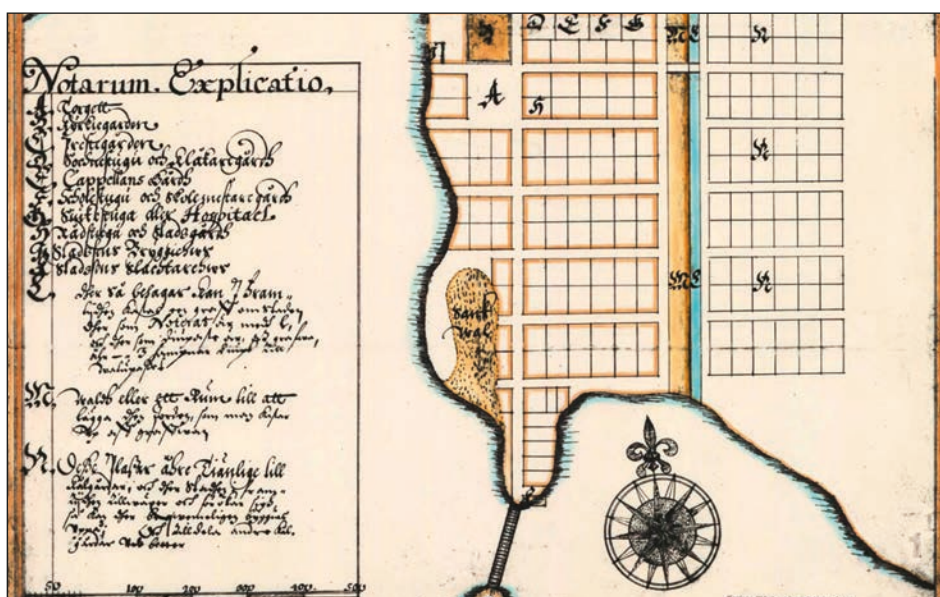
Figur 10. Fotografi över stratigrafin i schakt 200. Foto taget från öster.

Figur 11. Fotografi över huslämningen i schakt 305. Foto taget från söder.

Figur 12. Plan över inmäta schakt och anläggningar. Skala 1:250.

Figur 13. På kartan från år 1644 finns en sankmark som täcker stora delar av det som idag utgör kvarteret Gåsen.

Tolkning

Området närmast sjön, kvarteret Gåsen, var kraftigt utfyllt, troligen under en längre period. Utfyllningen mätte 1,5 meter och under den fanns humösa lager som var rester av en äldre (blöt-)markshorisont. På en karta från år 1644 finns en markering för sankmark vid platsen för undersökningsområdet. Ingen äldre bebyggelse påträffades utöver en annexbyggnad till skolan som uppfördes år 1859.

I kvarteret Lejonet påträffades rester efter en byggnad som legat med långsidan utmed Kristinagatan. Byggnaden uppfördes efter den stora branden år 1869.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Uppdraget innebar att utföra en arkeologisk förundersökning inom en delar av kvarteren Gåsen och Lejonet som berördes av det planerade markarbetet. Syftet med förundersökningen var att skapa ett underlag för Länsstyrelsens bedömning om tillstånd till att ta bort aktuell del av fornlämningen kan ges genom att klargöra fornlämningens närmare art och omfattning.

Vidare skulle förundersökningen klargöra i vad mån en arkeologisk slutundersökning måste utföras av aktuell del av fornlämningen innan bygg- och anläggningsverksamhet kunde ske inom området för fornlämningen.

Arkeologgruppen i Örebro AB anser att syftet med undersökningen är uppfyllt, och att det är klarlagt att inga lämningar av antikvariskt intresse finns inom undersökningsområdet.

Referenser

Tryckta källor

Tham,W. 1949. *Lindesberg och Nora genom tiderna senare delen*. Lindsberg.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Karta 1644, Lindesberg, Akt: S47-1:1. Lantmäteristyrelsens arkiv.

Karta 1876. Foto taget med mobil i Lindesbergs arkiv.

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Närke
Län	Örebro
Kommun	Lindesberg
Socken	Linde
Fastighet	Gåsen 7 m.fl
Fornlämningsnummer	Linde 484:1

Projektledning	Ebba Knabe, Leif Karlenby
Personal	Ebba Knabe, Leif Karlenby

Undersökningstid	2015-11-02 till 2015-11-09
Exploateringsyta	2 500 m ²
Undersökt yta	272 m ²
Koordinater	X 6605695 Y 512938
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer
431-4408-2015

Arkeologgruppens projektnummer
2015_66

Arkiv
Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd
Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1a) Schakttabell kvarteret Gåsen

Schakt	Storlek/m ²	Djup/m	Orientering	Innehåll
1	72	2	SÖ-NV	A16, fyllnadsmassor, 1,5 m, äldre markhorisont 0,5, sjöbotten
115	20	2	SV-NÖ	Fyllnadsmassor, 1,5 m, äldre markhorisont 0,5, sjöbotten
119	25	2	SV-NÖ	Fyllnadsmassor, 1,5 m, äldre markhorisont 0,5, sjöbotten
123	16	2	SÖ-NV	A127, fyllnadsmassor 1,5 m, äldre markhorisont 0,5, sjöbotten
333	15	2	SV-NÖ	Fyllnadsmassor, 1,5 m, äldre markhorisont 0,5, sjöbotten

Bilaga 1b) Schakttabell kvarteret Lejonet

Schakt	Storlek/m ²	Djup/m	Orientering	Innehåll
200	43	0,35	SÖ-NV	Asfalt, bärlager, A207, A289, A234, sand.
298	30	0,5	SV-NÖ	Asfalt, bärlager, A302, sand.
305	32	0,4	SV-NÖ	Asfalt, bärlager, A312, sand.
325	19	0,4	SÖ-NV	Asfalt, bärlager, A329, sand.

Bilaga 2a) Anläggningstabell kvarteret Gåsen

A nr	Typ	Storlek	Beskrivning
16	Husgrund	5x1,5	Stora stenar i vinkel, rester av en husgrund.
127	Dike	6,5x1	Dike fyllt av träspån

Bilaga 2b) Anläggningstabell kvarteret Lejonet

A nr	Typ	Storlek	Beskrivning
207	Husgrund	6x0,5	Syllstensrad bestående av 0,2-0,4 m stora stenar.
234	Fundament	1,7x1,7	Spisfundament uppbyggt av sten, tegel och trä.
289	Lager	10x3,4	Brungrå sotig sand med mycket sot
302	Grop	1x	Grop fylld med humös sand.
312	Husgrund	3,3x0,8	Syllstensrad bestående av 0,2-0,4 m stora stenar.
329	Lager	5x5	Se A289

